

Polarisatie en radicalisme op lokaal niveau aanpakken, hoe doe je dat? *Verslag van de bijeenkomst op woensdag 8 februari 2017, Utrecht*

Organisatie: Verwey-Jonker Instituut en Sociaal Werk Nederland

Deelnemers: leden Sociaal Werk Nederland, ministeries, landelijke beroepsvereniging jongerenwerk, kennisinstituten, nationale politie, nationaal rapporteur radicalisme en sociale cohesie.

Middagvoorzitter: Elisabeth van den Hoogen

'Het sociaal werk weet als geen ander hoe belangrijk preventie is bij de ontwikkeling van jongeren,' zei Marijke Vos in haar openingswoord. 'Dat begint bij peuters en dat gaat door tot jongvolwassenen. We doen er alles aan om te voorkomen dat sommige kinderen en jongeren de aansluiting verliezen. Dat vraagt wel om "scharrelruimte" voor sociaal werkers, zodat ze bij elke jongere met de juiste personen kunnen schakelen om oplossingen te zoeken.'

Dat eist wel daadkracht van het sociaal werk zelf. 'We moeten leren ook op dit terrein samen te werken met andere disciplines, zoals politie, gemeenten, zorg, onderwijs en werkgevers. We doen dan ook een beroep op sociaalwerkorganisaties: ga naar gemeenten toe, naar de burgemeester en de politie. Van leden die dat al doen weten we dat het veel tijd en energie kost, maar wel effect heeft.'

Daarbij komt nog dat werken met jongeren vaak vraagt om een eigenzinnige benadering: buiten regels en instituties om, zonder zware protocollen, voorschriften en financieringsregels. 'En ja, dat betekent ook nachtwerk, weekendwerk, straatwerk en veel appen.'

Zeistse meisjes onderschept in Turkije

Team Zeist doet verslag van de ervaringen in Zeist:

- Yno Hoekstra (bestuursadviseur gemeente Zeist)
- Karima Airass en Leyla Ajjaj (jeugd- en jongerenwerkers MeanderOmnium)
- Erwin Hagen (directeur-bestuurder van MeanderOmnium)
- Harry van Emden (politie)

Qua radicalisering gaat het op dit moment om circa 20 jongeren. Twee Zeistenaren zijn uitgereisd en werken voor IS. Twee meisjes zijn in Turkije onderschept. Scholen signaleren soms veranderingen bij jongens: qua kleding en gedrag tegenover meisjes en vrouwen.

Daarnaast is er op kleine schaal sprake van rechts-extremisme rond demonstraties bij een detentiecentrum.

Een casus: een jongen in een instelling in Zeist. Na de vechtscheiding van zijn hoogopgeleide ouders kreeg hij agressieproblemen, vooral op school. De instelling was onvoldoende bekend met het probleem. Ze stimuleerden hem om naar de moskee te gaan, maar die bleek niet helemaal te vertrouwen. Op het moment dat het team in actie kwam had hij al contact met ronselaars in België en jihadgangers in Syrië. Het team heeft hem net op tijd kunnen tegenhouden.

Intensieve begeleiding na terugkeer

Dat geeft aan hoe belangrijk het is om al in een veel eerder stadium signalen op waarde te schatten en op te pakken. 'In principe is een onderbuikgevoel voldoende. Drop dat bij de wijkagent of de gemeente. Dan volgt casusoverleg, ook met het CJG, en gaat het team op onderzoek uit en in gesprek met ouders.' Vandaar ook het trainingsprogramma voor gemeenteraad, onderwijs, politie, jeugdzorg, leerplicht, wijkteams, sociaal en jongerenwerkers.

De twee meisjes die werden aangehouden in Istanbul zijn inmiddels terug in Zeist. De nazorg is gestart: intensieve begeleiding van de meisjes en hun gezinnen, en ondersteuning van de school die de meisjes eerst niet wilde terugnemen. Uitgangspunt is dat ook zij een tweede kans verdienen.

En nogmaals: sociaal werk moet zich vooral op de voorkant richten, samen met de basisschool. 'Je moet hen van jongs af aan een positieve rugzak meegeven en hen op een opbouwende manier blijven benaderen, dan houd je contact.'

Videoboodschap Leen Verbeek: steviger opstellen

Vanaf het beeldscherm was vervolgens het [woord aan Leen Verbeek](#). Hij is commissaris van de Koning in Flevoland, maar ook rapporteur over de strijd tegen radicalisering voor de Raad van Europa. In een ver verleden was hij bovendien zelf jongerenwerker.

Binnen Europa groeit de uitwisseling van ervaringen, vertelde hij. 'De Nederlandse politie gaat naar Frankrijk voor draaiboeken over wat je moet doen als er werkelijk een aanslag plaatsvindt. Omgekeerd zijn de Fransen nieuwsgierig naar onze succesvolle preventieprogramma's.'

Overall in Europa worstelen jongeren met de vraag of ze welkom zijn. Leen Verbeek: 'We moeten hen laten ervaren dat hier wel degelijk een toekomst voor hen ligt. Dat kan alleen als je samen goed analyseert wat er speelt in de wijken. Maar dat betekent bijvoorbeeld ook jongeren oppakken en zorgen dat ze weer naar school gaan.'

Een vereiste daarvoor is wel modernisering van het vak van sociaal werker. 'Het tegengaan van polarisatie vraagt om professionals die zich steviger kunnen opstellen. Hoe durf je de regie te pakken en te houden? We moeten extra investeren in de verdere professionalisering en daar de brancheorganisatie een belangrijke rol in spelen.'

Jongerenwerk en onderwijs

Freek de Meere is hoofd van de onderzoeksgroep Sociale vitaliteit en veiligheid Verwey-Jonker Instituut. Hij waarschuwde om niet te veel te verwachten van onderzoek naar (de-)radicalisering. 'Een goed effectiviteitsonderzoek duurt 10 jaar en tegen die tijd is de context al weer compleet veranderd.'

En nog een waarschuwing: een geradicaliseerde persoon losweken uit zijn milieu is geen sinecure. Duitsland heeft op dat punt ervaring met rechts-extremisten. 'Het is specialistisch werk, je moet niet doen alsof iedere jongerenwerker dat zomaar kan.'

Tegelijkertijd is het jongerenwerk essentieel voor het signaleren. 'Ze hebben een andere blik op en een andere relatie mét jongeren dan bijvoorbeeld wijkagenten, reclassering en school.'

Daarbij moeten jongerenwerk samen optrekken met het onderwijs. 'Wanneer gaan we de

school zien als een gezonde omgeving waar kinderen 6 uur per dag zijn: laten we dáár kijken naar persoonlijke ontwikkeling, niet alleen naar leervakken.'

Dat blijkt ook uit een praktijkvoorbeeld in Nijkerk. 'Pas na een vechtpartij tussen allochtone en autochtone jongeren werden jongerenwerkers erbij betrokken. Er kwamen afspraken voor een gezamenlijk activiteit om elkaar te leren kennen.'

Overigens is voor sociaal werk polarisatie als thema minstens zo belangrijk, aldus Freek Hermens. 'Radicalisering is immers al het eindstadium. Je moet er eerder bij zijn. Hoe zorg je dat iedereen meedoet aan de maatschappij, op school, maar ook thuis, onder vrienden, in de vrije tijd? Juist bij dreigende radicalisering kunnen jongerenwerkers nog veel doen. Blijven luisteren, in dialoog gaan en niet te snel de politie inschakelen want dat kan de vertrouwensband beschadigen.'

Omgaan met extreme idealen

Freek Hermens en Jessa Wegman van [Expertise-unit Sociale Stabiliteit](#) (ESS) vertelden over de training [Omgaan met extreme idealen](#). Die was al ontwikkeld voordat de eerste uitreizigers hun biezen pakten.

Tip vooraf: als je het gesprek met jongeren wilt aangaan helpt het niet als je het negatieve label radicalisering gebruikt. 'We spreken ze aan op hun idealen. En let wel: extreme idealen zijn niet per se negatief. Het punt is wat je er vervolgens mee doet.'

Belangrijk is wel om vanuit pedagogisch perspectief te blijven kijken naar deze jongeren. Tegelijkertijd moet je als professional zelf goed weten hoe je je tot dit thema verhoudt. 'Iedereen kijkt met een gekleurde bril.'

Iemand in de zaal reageerde: 'Extreme idealen komen niet uit de lucht vallen. Op school wordt er vaak met twee maten gemeten. Allochtone kinderen krijgen bij voorbaat een lager advies. Nodig is ook een training voor leerkrachten: hoe ga je om met verschillen? Hoe kun je iederéén op zijn tijd in het zonnetje zetten?'

Iemand anders: 'We moeten werkelijke interesse hebben in kinderen, werkelijk contact leggen. We stigmatiseren te snel en te gemakkelijk.'

Triggerfactoren: de lont in het kruitvat

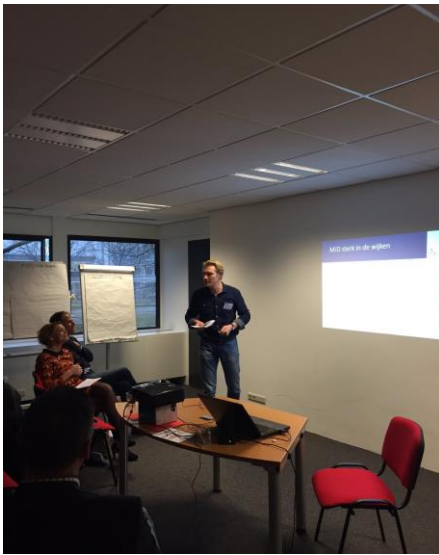
Radicalisering is zelden het gevolg van één aanwijsbare oorzaak, maar doorgaans een mix van [triggerfactoren](#) zoals een achtergestelde sociale positie, een confrontatie met de dood, algemene gevoelens van frustratie over het eigen leven of juist over de situatie in de wereld.

Daarbij vallen vier fasen te onderscheiden: gevoeligheid, verkenning, lidmaatschap (geweld al meer gelegitimeerd), actie (vaak extremisme of terrorisme). En bovendien [drie niveaus](#): individu, groep en samenleving.

Nu gaat het om de doorontwikkeling van het instrument, met tips en handelingsperspectieven. 'Samen met jongerenwerkers gaan we dat verder concretiseren. We willen hier tijdens een workshop met de verschillende partijen over om de tafel zitten. Hoe kan het nog bruikbaar worden voor jullie?'

Jongerenwerk MJD Groningen

Niels en Kees van het [Jongerenwerk MJD](#) vertelden over hun ervaringen in Groningen. In Groningen gaat het onder andere om een groep kwetsbare Somaliërs. 'Met de focus op de bierdrinkende en kat-kauwende mannen. Echter: een goed functionerende Somalische man bleek juist gevaarlijk.'

Tegelijkertijd is er een grote groep rechts-radicalen jongeren. 'We hebben ze meegenomen op een boot, samen met jongeren van andere nationaliteiten. Dat had een positief effect, waardoor het jongerenwerk uiteindelijk niet meer nodig was.'

In iedere wijk werkt MDJ met rolmodellen en contactpersonen in de school als wijkondersteuners. Ook is er een informatiepunt, waar mensen terecht kunnen met "onderbuikgevoelens". Binnen een jaar kwamen er ruim 40 meldingen, die konden worden herleid tot zorggerelateerde vragen. Het ultieme doel is inclusie: 'Hoe zorgen we ervoor dat mensen meedoen? Hoe kunnen we op scholen voorkomen dat jongeren de aansluiting missen?'

Wat kan Sociaal Werk Nederland met het besprokene?

De opbrengst van de middag in een notendop:

- Wacht niet te lang met melden van signalen; als je het zeker weet is het al te laat.
- Laagdrempelig kunnen melden is belangrijk, dus voordat de politie in beeld is. Plaatselijk en regionaal moet bekendheid worden gegeven aan meldpunten.
- Kan sociaal werk zelf een format maken dat gemeenten kunnen gebruiken voor het inrichten van zo'n meldpunt?
- Oproepen tot melden heeft pas zin als de samenwerking in de keten op orde is.
- De veiligheid van werkers is ook belangrijk; zorg dat je je professionals in bescherming neemt.
- Den Haag heeft als enige gemeente een convenant met jongerenwerk en politie om informatie te mogen delen, al zes jaar.
- Social media worden voor jongeren steeds meer de echte wereld. Daarover weten jongerenwerkers nog te weinig.
- Het eigen netwerk van de jongere is sterk: hoe benader je dit netwerk en hoe kan je dit gebruiken?
- Betrek allochtone organisaties en zelforganisaties in een vroeg stadium op gelijkwaardig niveau.
- Laat sleutelfiguren bruggen bouwen tussen overheid en informele organisaties. Zorg voor een afspiegeling van stad en wijk: moslimmannen en -vrouwen, verschillende stemmen en verschillende geluiden.
- Het enige landelijke [verkiezingsdebat met jongeren](#) was op 16 februari, in Tilburg, georganiseerd door Sociaal Werk Nederland en ContourdeTwern.

Tot besluit: Lex Staal

Lex Staal (directeur Sociaal Werk Nederland) sprak in zijn slotwoord van een heel goede bijeenkomst: wat betreft de belangstelling én de manier waarop een belangrijk maar complex onderwerp bespreekbaar is gemaakt. 'De kunst is om in stilte effectief aan de-radicalisering te werken. Al blijft het lastig dat gemeenten zodoende nauwelijks van elkaar weten hoe ze het aanpakken. Sociaal werk kan en moet daarom een verbindende rol blijven spelen, landelijk en lokaal.'